האָבן אונטערגעהערט מיין געשפרעך (סיי אין האָטעל, סיי אין קרעמל) האָבן זיך נישט ווייניק איבערראַשט, ווען זיי האָבן דערהערט, אַז דער גאַסט פון פרעמדער „בורזשואַזער״ וועלט רעדט אויף „דו״ מיט דער דאָקטאָרין, וואָס וווינט אין סטאַלינס פריוואַטע אַפּאַרטאַמענטן.

דעם זעלבן אָוונט איז די אַמאָליקע סלאָנימער גימנאַזיסטין ליזע געקומען באַזוכן איר אַלטן חבר, גענומען אים אין שוואַרצן לימוזין, וואָס טראָגט די קרעמל־נומערן, אויף אַ שפּאַציר דורך מאָסקווע. זי האָט אים אויך דערציילט מיט אַ פאַרשטענדלעכן שטאָלץ, אַז מיט אַ חודש צוריק האָבן בײדע קינדער — סטאַלינס אייגענער זון און איר קינד, דער אָדאָפּטירטער דורך אים — געענדיקט די מיטל־שולע און סטאַלין אַליין האָט דאַן געהאַלטן אַ רעדע אויפן שלוס־אַקט דורך דער ראַדיאָ...

מיט מיינע גייסטיקע אויגן זע איך אונדזער „קרייזל״ אויפן בוידעם שטיבל פון זשאַנדאַרם יאַדיס, אַזוי ווי מיר האָבן אויסגעזען דאַרטן אין אָנהייב יאָרהונדערט.

געשווירענע קעפּלאַך, פאַרשפּילעטע שול־מונדירן, ברוינע קליידלאַך, מיט הערצער ווי פּילבאַרע מעמבראַנעס, זיינען מיר גרייט געווען אַלע צוזאַמען אַרויסשטורמען אין לעבן, קעמפן פאַר גוטס און דערשטיקן דאָס שלעכטס... דאָס לעבן האָט אונדז צעשיידט; וואָס פאַר איינעם איז גוטס געוואָרן, איז פאַרן צווייטן דאָס ערגסטע געווען. ניינציק פּראָצענט פון אונדזער דעמאָלסטיקער גרופּע זיינען אומגעקומען אין גרויסן פייער, וואָס האָט פאַרברענט אונדזער אַלטן דעמבן־וואַלד. אויך פון די גליים זיינען געבליבן נאָר איינצלנע; ווי צעפּליקטע וואָלקנדלאַך נאָך אַ שטורעם וואַנדערן זיי איבערן האָריזאָנט. און דאָך וואָס פאַר אַ ווונדערבאַר פאַרבן־שפּיל איז געבליבן אויפן הימל, ווען די זון איז פאַרגאַנגען.

ד"ר שמואל חננוביץ

רסיסי־זכרונות מבית־אבא ז״ל

זכר לנשמת אבי ז״ל
ר׳ יעקב חננוביץ
שעסק בסלונים בצרכי ציבור באמונה.

המלמד הראשון שלי היה ר׳ איטשע טוניס ד״ל. החדר שכן בעזרת הנשים של „בית המדרש דגשר״ („בריקער בית מדרש״). את הא״ב למדנו מתוך הסידור ורק ידענו א״ב התחלנו לקרוא בסידור את התפילות. לשם שמירה על המשמעת היה משתמש ברצועה ומרביץ מזמן לזמן בילד „שחטא״.

אחד ממלמדי, ר׳ ישראל־יעקב סלמן זכור לי בעיקר מלימוד התנ״ך. את כל לבו השקיע בהסברת הנביאים, ותוכחותיהם על מעשיהם הרעים של העם היו יוצאות מפיו בכאב ובחרדה. בהתלהבות ובהתרגשות היה מבאר את דרישות הצדק שלהם. ה„פתוס״ שבהם נאמרו הדברים, השאיר ללא ספק רושם חזק בנפשותיהם הרכות של תלמידיו. כשאני לעצמי הריני ניזון עוד היום מההתלהבות הזאת.

הימים הנוראים היו מטילים אימה ופחד על יהודי סלונים, עיר שרוב רובה יראים ושלמים בימים ההם. מראש חודש אלול עד לאחר יום־כיפור היה מורגש שינוי האוירה בעיר, צפיה ליום הדין. אחרי כל־נדרי היו מפסיקים בבתי המדרש את התפילה והקהל היה נוהר בקיטל ובערדליים לבית הכנסת הגדול לשמוע את דרשת ר׳ מרדכי׳לה. בית הכנסת היה מלא, הקהל הצטופף ב„פולוש״, לא היתה כל אפשרות לשמוע מלה שיצאה מפיו. אולם, חרדת־קודש שרתה בקהל, שעמד בליל יום הדין והתיחד עם צדיק וקדוש.

בתפילת ערבית של מוצאי יום־כיפור בבית המדרש דחומה היה ר׳ מרדכי׳לה מאריך במיוחד בתפילת שמונה־עשרה. כל הקהל, גם „הנאורים״ חיכו בסבלנות עד שסיים את תפילתו ורק אז היו ניגשים אליו לקבל ברכתו לשנה החדשה.

בערב יום־כיפור היו מעמידים שולחן גדול מאחורי הבימה ועליו „קערות״ לנדבות. אחרי תפילת מנחה אומר כל אחד וידוי. אחר־כך ניגש כל אחד לשולחן, מסדר חשבונותיו עם גבאי בית המדרש על נדבותיו בשנה שעברה ומחלק צדקה ל„קערות״. בפינה אחרת של בית המדרש כורעים זקנים והשמש מלקה בהם ארבעים חסר אחת. הוידויים וההתיפחויות מרטיטים כל לב. ובמשך היום־הקדוש — הבכיות וההתרגשויות של האדוקים הקיצוניים מטילות אימה, ביחוד עלינו הילדים.

מנהג היה בתפוצות ישראל להדליק בערב יום־כיפור נר־נשמה גדול, שהיה דולק עד מוצאי יום־כיפור. המספר הגדול של הנרות הללו היו גורמים לחום קשה בבתי התפילה. לא מעטות היו גם הסכנות, כשנר היה מתהפך וכדומה. אולם, קשה לבטל מנהג.

והנה באה מלחמת העולם ב־1914. העניות היתה גדולה ואנשי „ועד העזרה״ הצליחו להשפיע על גבאי בתי הכנסת, שבמקום נר יתן כל אחד תרומה לנצרכים. מאז בוטל המנהג בסלונים.

„בית המדרש דחומה״ היה מבצר היהדות החרדית שבעיר. דור הזקנים כולם אדוקים, יראים ושלמים ונזהרים במצוות קלות כבחמורות. משגדל הדור הצעיר נתווספו למתפללים, בעיקר בשבתות ובימים טובים, הבנים והחתנים של „הדור ההולך״, מהם שכבר לא הלכו בכל דרכי אבותיהם והיו ביניהם רבים בלי חתימת זקן. אחד הקנאים בא בדרישה שאין להכניס „פושעים״ אלה לבית המדרש ואסור לקרוא להם לעלות לתורה. לא חסרו המריבות בנושא זה. זכורני שבאחת ההתפרצויות של אחד הקנאים הקשיב ר׳ אליהו קלצקין ד״ל (חותנו של ראש הישיבה ר׳ שבתי יגל זצ״ל), לדברי המתווכחים וכשנרגעו קצת הרוחות פנה לקנאי ואמר: „בית־מדרש

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
סלונים - פנקס סלונים ג ספר קהילה עמוד מס : 241 הודפס ע״י אוצר החכמה

זקוק לשולחן־ערוך שלם. אולם, מי מבינינו מסוגל לקיים את תרי"ג המצוות כולן? ובכן; מה שמחסיר האחד משלים חברו. צעירים אלה יש ביניהם הרבה בעלי־צדקה וגומלי חסדים והם משלימים הרבה מצוות שאתה וחבריך אינם מקיימים אותן כהלכה". —

בשנת 1911 עמדו לבחור בסלונים „רב מטעם". אחד המועמדים למשרה זו היה הרב ר' זלמן סורוצקין, שכיהן כרב בעיירה קטנה ע"י לידה, שהיה לו „אטסטט" (תעודה) של גימנסיה שלמד בה כאקסטרן.

מועמדותו של הרב הזה ירדה מן הפרק, לאחר שהרב ר' מרדכי'לה זצ"ל פסק: „מעלין בקודש ולא מורידין" והוא לא יסכים שרב בישראל, ירד לדרגת „רב מטעם".

מועמד שני, ה' קרופיצקי הובא ע"י יעקובסון, שהשתדל להכנים קצת השכלה אירופית לעיר. המועמד היה חניך אסכולה אירופאית, איש משכיל, חזותו אומרת כבוד, שערותיו ארוכות, מגבעתו גדולה ושכמיה על כתפיו.

באחת השבתות ההן חגג יעקובסון את הבר־מצווה של בנו והמועמד נאם אחר קריאת התורה לכבוד המאורע, כנהוג בארצות אירופה המערבית. מעטים היו אז המשכילים בעיר ולמרות השתדלויותיו והשפעתו של יעקובסון נכשל המועמד הזה.

המועמד השלישי היה יליד העיר, בעל יוחסין, בנו של הרב ר' יוסלי שלופר ונכדו של ר' איזילי חריף. בעלי־הבתים של העיר טענו לזכות־אבות של המועמד הזה והוא נבחר.

בשנות הכיבוש הגרמני 1916—1918 התארגנה קבוצה של סוחרים שהקימו בית־חרושת לגפרורים. בבית־חרושת זה מצאו עבודה צעירות וצעירים מטובי המשפחות שבעיר ופירנסו את משפחותיהם שנדלדלו.

בית־חרושת זה שכל עובדיו היו יהודים, היה משמיע בערב שבת צפירה שנשמעה בכל העיר, אות לכניסת השבת.

בתקופת הכיבוש הגרמני פעל בעיר כידוע, „הועד לעזרה" לנזקקים. רבים מאד היו מחוסרי פרנסה וגדולה היתה הדלות. יום יום היו באים אנשים לבקש ולהתחנן לקבל עזרה.

יום אחד הזמין ה„קומנדנט" הגרמני כמה מחברי הועד וביניהם גם את אבי ז"ל ודרש מהם להגיש לו מיד רשימה של עניים, שנופלים למעמסה על הציבור, כדי שהשלטונות יעבירו אותם למקומות אחרים. חברי הועד סרבו לתת רשימה כזאת, והחזיקו אותם חצי יום במעצר ב„קומנדנטורה". ואכן הרשימה לא ניתנה. הדבר נודע בעיר, ועוד לא הספיק אבי לחזור הביתה וכבר באו אנשים, שבימים רגילים היו מתחננים כל הזמן לסיוע, מבוהלים, צועקים ורוטנים, מי ביקש מהועד לרשום אותם בין מקבלי העזרה... למרבה הצער יצא הגירוש לפועל והרבה משפחות הוגלו, לפי ראות עיניהם של הגרמנים.

כשכבשו הפולנים את סלונים מידי הבולשביקים היתה המצוקה בעיר קשה מאד. מספר הזקוקים לעזרה היה גדול. שרר מחסור במצרכי מזון חיוניים. בעיירה ז'טל הסמוכה לסלונים כיהן אז ברבנות הרב סורוצ'קין ז"ל והוא פעל רבות למען קהילתו. לשם־כך היה בא לפעמים קרובות לסלונים, להשתדל אצל השלטונות הפולניים לקבל מצרכי מזון עבור קהילתו. אותה שעה לא היה רב בסלונים. ר' מרדכי'לה זצ"ל נפטר בשנת 1916 ובתקופת הכיבוש הגרמני ולאחר־מכן בשנות מלחמת הפולנים והבולשביקים לא היתה השעה כשרה לטפל בבעיה זו. ראה „עמך" בסלונים את הרב מז'טל שהוא שתדלן מצליח ועוזר לאנשי קהילתו גם ב„גשמיות". התארגנה קבוצה שדרשה לבחור בו לרב בסלונים. לעומתה קמו בעלי־הבתים המכובדים ותלמידי החכמים שבעיר והתנגדו למועמדותו, והציעו לבחור בראש־הישיבה ר' שבתי יגל זצ"ל. גאון בתורה ומעורב עם הבריות. דואג לצרכי הכלל וראוי לכל הדעות לשבת על כס הרבנות בסלונים. המחלוקת היתה גדולה. באחת השבתות הופיע בבית־המדרש־דחומה בשעת התפילה האדמו"ר ר' ישכר לייב זצ"ל עם קהל חסידים — דבר נדיר מאד, שהרבי של החסידים יבוא לבית המדרש של המתנגדים — עלה על הבמה ודרש בכל תוקף שלא להשאיר יותר את העיר בלי „מנהיג רוחני". הוא העלה בפני הציבור את גדולתו בתורה ומידותיו התרומיות של הרב ר' שבתי יגל זצ"ל ודרש שבימים הקרובים ימסר לו כתב הרבנות.

הרב ר' שבתי יגל זצ"ל שהתפלל בבית המדרש, הודיע באופן ברור ומפורש ובצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, כי לאור המחלוקת בעיר הוא מסרב לקבל את כתב הרבנות. תלמידי־חכמים מרבים שלום בעולם ואסור להלהיב עוד יותר את יצר המריבות. לאחר כמה זמן כשסדרי החיים חזרו לתיקונם, שמו אנשי סלונים עינם בהרב פיין זצ"ל, ששימש אז רבה של אושמינה ובחרו בו לרב בסלונים והמחלוקת שככה.

לאחר שהפולנים חיזקו את שלטונם בעיר נבחר „ועד הקהילה", שבו השתתפו רוב המפלגות שברחוב היהודי — מ„אגודת־ישראל" עד ל„בונד". הועד התנהל בצורה דמוקרטית וישיבותיו היו פתוחות. נזדמנתי פעם לשמוע מו"מ בועד הקהילה. יו"ר הועד היה באותו זמן ר' זלמן איווינסקי ז"ל סוחר ועסקן ידוע בסלונים. בין חברי הועד היה גם ר' שמעון־אהרן אורלינסקי, יהודי פיקח וממולח, שעשה רבות לטובת בעלי המלאכה בעיר והתמסר כולו לעזרה לעניים. באחד הויכוחים הוא ביקש את רשות הדיבור וגידף בביטויים „בלתי פרלמנטריים" את אחד העסקנים. הפסיק אותו יושב־הראש וגער בו על המלים שהשתמש בהן ודרש שיחזור בו: „נעמט די ווערטער צוריק". עמד שמעון־אהרן בפנים תמהים, הרהר כמה רגעים. נראה שלא ירד לסוף דעתו של היו"ר ואמר: מילא, לאחר שאמרתי, אני יכול לחזור בי.

בשעור ראשון זה שקיבלתי בפרלמנטריזם נזכרתי אח"כ הרבה פעמים. שיטה זו להפליט דברים ואח"כ לחזור מפליטת הפה, היתה ועודנה מקובלת מאד בהרבה פרלמנטים.

האדמו"ר מסלונים ר' ישכר־לייב זצ"ל עסק במשך כל תקופת המלחמה ולאחריה, בענינים ציבוריים. בעבודה זו נפגש אתו לעתים קרובות אבי ז"ל. לפני צאתי את סלונים, לקנות השכלה בחו"ל הוא ביקש את אבי שאכנס להיפרד ממנו. הוא נפרד ממני בלבביות רבה וצייוה עלי להיכנס אליו בכל פעם שאבוא הביתה. מלאתי את ציוויו ובודאי היה הדבר לפלא בעיני יושבי ה„שטיבל", שסטודנט מברלין מתקבל ע"י הרבי.

הרבה דברי חכמה ודעת זכיתי לשמוע מפיו בשיחות הקצרות אתו. זכורני, ששיפר לי פעם על בעייה שהוא מתלבט בה. ר' משה'לה חסיד (ר' משה פוקסמן), רוצח זה כמה שנים

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
סלונים - פנקס סלונים ג ספר קהילה עמוד מס: 242 הודפס ע"י אוצר החכמה